Niets zo menselijk als een complottheorie

Posted on 1 mei 2021 by Roelof Bouwman

Geloven dat Kennedy is vermoord door de CIA, dat Trump president werd dankzij Rusland en dat Bill Gates de coronapandemie regisseert, is dat gevaarlijk? De vier populairste misvattingen over complottheorieën.

Misvatting 1: Complottheorieën zijn iets nieuws

Prinses Diana en haar vriend Dodi Al-Fayed waren op 31 augustus 1997 niet op de vlucht voor opdringerige paparazzo-fotografen, maar kwamen om bij een verkeersongeluk dat door de Britse geheime dienst MI6 zorgvuldig was voorbereid.

De eigenlijke moordenaar van Pim Fortuyn was niet milieuactivist Volkert van der Graaf, maar een Libanese beroepscrimineel die handelde in opdracht van hoge Nederlandse gezagsdragers. Na de moord werd hij direct met hoge snelheid naar Schiphol gereden, onder escorte van de politie.

The Great Reset

De Bilderberggroep is geen onschuldige discussieclub van welgestelde en invloedrijke vips, maar een geheime wereldregering die op jaarlijkse conferenties de lijnen uitzet voor de internationale politiek.

Demondiale elite maakt zich achter de schermen schuldig aan grootschalig kindermisbruik. Hun satanische *Deep State* zal echter ontmaskerd worden, mede dankzij de cryptische boodschappen van een onbekende internetgebruiker die zich 'Q' noemt.

De coronapandemie wordt geregisseerd door China, de Wereldgezondheidsorganisatie WHO, Bill Gates en/of *Big Pharma*. Na de pandemie komt *The Great Reset*, een culturele en economische ommezwaai waarbij de westerse democratieën zullen worden omgevormd tot totalitaire staten met een groen, 'divers' en anti-kapitalistisch masker.

Absalom zweerde samen tegen zijn vader

Zomaar vijf complottheorieën van de afgelopen vijfentwintig jaar. Dankzij de filmindustrie, de televisie en vooral het internet en de sociale media lijkt het alsof het geloof in samenspanningen een hoge vlucht heeft genomen.

Lees door onder het kader

Drie complottoppers: Deep State, Great Reset en Bill Gates

QAnon – anonieme Amerikaan, naar eigen zeggen een hooggeplaatste medewerker van de overheid, die sinds 2017 cryptische berichten post op internetfora. Volgens veel waarnemers gaat achter het pseudoniem (inmiddels) een groep schuil. De belangrijkste boodschap van Q is dat er een deep state bestaat: geheime netwerken die door een onzichtbare elite worden gebruikt ter facilitering van kinderhandel, satanisme en pedofilie. De criminele samenzwering zal tijdens een grote afrekening ('The Storm') ontmanteld worden, met een heldenrol voor Donald Trump. Sinds zijn

mislukte herverkiezing als president lijkt de QAnon-beweging aan vitaliteit te hebben ingeboet.

Klaus Schwab – 83-jarige Duitse ingenieur en econoom, tevens oprichter en directeur van het World Economic Forum, een in Davos gesitueerde praatclub van internationale bankiers, regeringsleiders, CEO's, leden van koningshuizen en kopstukken van zelfbenoemde non-profitorganisaties. Sinds Schwab vorige zomer onder de titel The Great Reset Initiative, Transforming Our World and Building Back Better een links-activistisch plan voor meer duurzaamheid en minder sociale ongelijkheid presenteerde, wordt zijn World Economic Forum er door critici van verdacht burgers en kleine ondernemers te willen onteigenen en landen hun soevereiniteit te willen afpakken. Het coronavirus zou volgens sommige complotdenkers zelfs kunstmatig zijn gecreëerd in een Chinees laboratorium om daarvoor als aanleiding te dienen. Elites, zo is de redenering, creëren shock events om zichzelf te verrijken en democratische vrijheden af te bouwen.

Bill Gates – Oprichter en voormalig topman van softwareconcern Microsoft, runt met de Gates Foundation 's werelds grootste private filantropie-organisatie. Toen in 2020 de coronapandemie uitbrak, herinnerden veel complotdenkers zich dat Gates vijf jaar eerder had gewaarschuwd voor een 'zeer besmettelijk virus' dat wereldwijd miljoenen mensen zou kunnen doden, en ook dat hij vaccins in 2019 omschreef als 'zijn beste investering ooit'. Nu kon je Gates opeens horen pleiten voor een 'digitaal certificaat' om te laten zien wie hersteld of getest is, of wie een vaccin heeft gekregen. Was dat allemaal toeval? Veel complotdenkers weten het zeker: Gates – na de Verenigde Staten de grootste donateur van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) – laat microchips in coronavaccins stoppen zodat hij de ingeënte bevolking kan manipuleren.

Toch hebben we te maken met een fenomeen dat een flinke baard heeft. Al in het oudtestamentische bijbelboek Samuel wordt verhaald van Absalom, die een 'machtige samenzwering' op touw zette. Tegen koning David, nota bene zijn vader.

De grote brand in Rome

Van recenter datum, maar toch al bijna tweeduizend jaar oud, is de overbekende complottheorie dat keizer Nero de grote brand in Rome (in het jaar 64) liet aansteken om zo ruimte te maken voor zijn Gouden Huis, een prestigieus complex van parken en paviljoens in het centrum van de stad. Zelf gaf Nero de christenen in Rome de schuld van de brand.

Nee, als het om samenzweringen gaat, is er al heel lang niets nieuws onder de zon.

Misvatting 2: complottheorieën zijn een typisch rechts fenomeen

Complottheorieën schieten meestal wortel na schokkende, totaal onverwachte gebeurtenissen die in flagrante strijd (lijken te) zijn met overtuigingen die tot dan toe door veel mensen voor waar en onbetwistbaar werden gehouden.

Liever dan de eigen zekerheden te verliezen of te moeten nuanceren, kan het dan aantrekkelijk zijn een gekunstelde 'verklaring' te omarmen die het oude geloof toch intact laat. Dat kan net zo goed een 'links' als een 'rechts' geloof zijn.

Donald Trump en de Russofobie

Een mooi voorbeeld is de overwinning van Donald Trump bij de Amerikaanse presidentsverkiezingen van 2016. Vrijwel al zijn tegenstanders waren er tot op de dag van de verkiezingen heilig van overtuigd dat Trump geen enkele kans maakte op het Witte Huis.

Toen dat vaste geloof plots niet bleek te kloppen met de werkelijkheid, ontstond bij veel progressieve Amerikanen behoefte aan een verklaring die de aandacht zou afleiden van de eigen inschattingsfouten.

Die verklaring werd gevonden door de verkiezingswinst van Trump voor te stellen als de uitkomst van allerlei duistere machinaties van buitenlandse mogendheden, met name het Rusland van Vladimir Poetin.

Sluitende bewijzen daarvoor zijn nooit gevonden. Wel sloot het verhaal naadloos

aan bij de Russofobie die sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie populair was geworden in linkse kring. Dat maakte de zaak heel wat geloofwaardiger.

9/11 ondermijnde het beeld van de islam als een 'gewone' godsdienst

Een vergelijkbaar mechanisme deed zich voor na de terreuraanslagen van *9/11*. Die aanslagen kwamen totaal onverwacht, eisten een ongekend aantal slachtoffers (bijna drieduizend) en stonden haaks op het geloof in de onkwetsbaarheid van 's wereld grootste supermacht.

Voor veel progressieven speelden nog iets anders mee: de aanslagen, gepleegd door fanatieke moslims, ondermijnden het politiek-correcte beeld van de islam als een 'gewone' godsdienst met misschien wel een paar schoonheidsfoutjes, maar met barmhartigheid, vrede en verdraagzaamheid als veronderstelde en voor het Westen zeer leerzame kernwaarden.

Niet Osama bin Laden maar George W. Bush

De 'oplossing'? Een stortvloed van complottheorieën, bedoeld om de onschuld van de islamitische daders te bewijzen. De terreuraanslagen op het World Trade Centre en het Pentagon zouden niet het werk zijn geweest van Osama bin Laden en zijn organisatie Al Qaida, maar van de Amerikaanse regering onder leiding van president George W. Bush en vicepresident Dick Cheney.

Die zou daarbij nauw hebben samengewerkt met de CIA, de FBI, Israël, de Israëlische geheime dienst Mossad en andere 'zionistische krachten'. Doel: de weg vrijmaken voor een oorlog in het Midden-Oosten.

Communistische dader paste niet in progressief wereldbeeld

Voor het op afstand beroemdste voorbeeld van een linkse complottheorie moeten we terug naar de moord op de Amerikaanse president John F. Kennedy, in 1963.

Van meet af aan was er overvloedig bewijs voor de stelling dat de in 1959 naar de Sovjet-Unie geëmigreerde Lee Harvey Oswald de enige schutter was.

Maar een communistische dader, woedend over Kennedy's anticommunistische Cuba-politiek, paste in het Amerika van de jaren zestig niet in het progressieve wereldbeeld van de journalistieke en intellectuele smaakmakers.

Opeens kwamen de kogels niet van links maar van rechts

En dus werd de moord eerst omkleed met allerlei sociologische bespiegelingen over de toename van maatschappelijke '*hatred and bitterness*' in het algemeen – alsof Oswald daar een slachtoffer van was – en lanceerden de Amerikaanse media vervolgens de ene complottheorie na de andere.

Rode lijn: ultraconservatieve krachten binnen de FBI en/of de CIA, in samenwerking met – uiteraard – de maffia, waren Kennedy fataal geworden. Oswald was hoogstens een stroman. Opeens kwam de kogels die Kennedy het leven kostten niet langer van links, maar – zogenaamd – van rechts. Een kunststukje wel jewelste.

Misvatting 3: mensen die in complottheorieën geloven zijn niet goed wijs

Wie gelooft in de complottheorie dat Trump in het Witte Huis belandde dankzij Poetin, dat moslims niets te maken hadden met *9/11* of dat Kennedy het slachtoffer werd van de CIA en/of de FBI, heeft doorgaans weinig te vrezen. Maar wie geloof hecht aan samenzweringstheorieën zónder linkse bijsmaak loopt een groot risico getrakteerd te worden op etiketten als 'dom', 'emotioneel', 'geobsedeerd' of zelfs '(staats)gevaarlijk'.

Toch zijn gelovers in complottheorieën volgens psychologisch onderzoek slechts iets lager opgeleid dan gemiddeld. Het grote verschil tussen gelovers en niet-gelovers heeft niet zozeer met intelligentie te maken, als wel met vatbaarheid voor allerlei psychologische valkuilen.

Grote-gevolgen-grote-oorzaken-redenering

'*Confirmation bias*' bijvoorbeeld: de neiging om vooral belang te hechten aan informatie die de eigen mening bevestigt. Of de aandrang om cognitieve

dissonantie te vermijden: het onaangename gevoel dat iets niet klopt met hoe je dacht dat het zat.

Een minstens zo fatale psychologische valkuil is de grote-gevolgen-grote-oorzaken-redenering: het (waan)idee dat een wereldschokkende gebeurtenis nooit het werk kan zijn van een eenling of het gevolg van toeval, een stommiteit of een samenloop van omstandigheden.

Geloof streelt ijdelheid en biedt troost

Ook zijn complotdenkers vaak extra gevoelig voor de psychologische voordelen die aan het geloof in samenzweringstheorieën zijn verbonden. Het streelt bijvoorbeeld de ijdelheid om te behoren tot een select gezelschap van mensen die pretenderen slim genoeg te zijn om de listen en streken van hogere machten te doorzien.

Het geloof in complottheorieën biedt – aan wie daar gevoelig voor is – ook troost: de wereld is geen chaos, er is een verborgen orde en dus bestaat de mogelijkheid om grip te krijgen op de loop ter dingen. Vooral voor mensen die in hun eigen (privé)wereld die grip hebben verloren – bijvoorbeeld door relationele of financiële problemen – kan dit een belangrijke compenserende gedachte zijn.

Misvatting 4: complottheorieën zijn altijd onzin

De inbraak op 17 juni 1972 in het Watergate-kantoorcomplex in Washington was niet 'zomaar' een inbraak, maar onderdeel van een beerput van vuile trucs onder auspiciën van de CIA, de FBI en president Richard Nixon. De complotdenkers die dat vanaf dag één beweerden, kregen gelijk.

De acties van de Nederlandse 'vredesbeweging' tegen invoering van de zogenoemde neutronenbom werden eind jaren zeventig voor een groot deel gefinancierd door de Sovjet-Unie, de DDR en andere Warschaupactlanden. De communistische CPN trad daarbij op als intermediair.

Wie dat destijds durfde te suggereren, werd al snel beticht van oorlogshitserij en 'vijanddenken'. Maar toen na de val van de Muur de Oost-Europese archieven opengingen, bleek het verhaal te kloppen.

Met gezonde achterdocht is niets mis

Complottheorieën zijn dus niet altijd psychiatrische onzin. Geheime operaties, *smoking guns*, dekmantels en *X Files* bestáán. Met gezonde achterdocht, mits die niet ontaardt in paranoia, is dus niets mis.

Gelukkig is het niet altijd heel moeilijk om de geloofwaardigheid van samenzweringstheorieën te testen. Zo wordt een vermoeden omtrent een complot er niet plausibeler op wanneer wordt gezegd dat er honderden of zelfs duizenden mensen bij betrokken zijn, zeker niet als die gedurende vele jaren een geheim moeten bewaren. De ervaring leert dat zoiets te veel is gevraagd.

Complotteurs zijn ook maar mensen. Voor complotdenkers zou dat eigenlijk een geruststellend idee moeten zijn.

Wynia's Week biedt iedere week een nuchtere, verrassende blik op politiek, cultuur en economie. Donateurs maken Wynia's Week mogelijk. Doneren kan op verschillende manieren. Kijk HIER